

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Ehdotettu muutos ei konkreettisella tavalla edistä lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä. Ainoa käsittelyaikoihin konkreettisesti vaikuttava muutos on tuomioistuimille asetettava velvollisuus järjestää istuntokäsittely 30 päivän kuluessa, jos asianomistaja on alle 18-vuotias.

Parhaiten asioiden käsittelyajat lyhenisivät säätämällä tuomioistuinten lisäksi poliisille ja syyttäjälle selkeät määräajat, joiden puitteissa esitutkinta ja syyteharkinta on toimitettava aina kun vastaaja tai asianomistaja on alle 18-vuotias.

Nykyisin on tavallista, että alle 18-vuotiaana tehtyjen rikosten osalta tapahtumista on kulunut aikaa yli vuosi tai jopa kaksi vuotta jutun tullessa vireille tuomioistuimessa. Tällöin pelkästään tuomioistuimelle asetettu lyhyt määräaika ei tosiasiaa lyhennä rikosprosessin kestoa.

Mikäli alaikäisten lasten osalta, asemasta riippumatta, esitutkinta toimitettaisiin esimerkiksi neljän kuukauden kuluessa ja syyteharkinta kahdessa kuukaudessa, asia tulisi tuomioistuimeen vireille puolen vuoden kuluessa tutkinnan aloittamisesta. Selkeiden määräaikojen asettaminen helpottaa resurssien kohdentamista ja resurssien tarpeen seuranta.

Lisäksi ajan kuluminen on omiaan heikentämään asianosaisten muistikuvia tapahtumista. Alaikäisten kohdalla mahdollisen rikoskierteen katkaisemisen tai uusien rikosten ehkäisyn kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että koko rikosprosessi esitutkinnasta tuomioon etenee nopeasti.

Määritelmät asian käsittelemisestä ”kiireellisenä”, ”ilman viivytystä” ja ”erityisen kiireellisenä” eivät konkreettisesti kerro siitä missä ajassa esitutkinta tai syyteharkinta tulee toimittaa vaan se jää jokaisen toimijan oman harkinnan ja tulkinnan varaan.

Videotallenteen hyödyntämismahdollisuus on omiaan vähentämään asian kiireellisyyttä seksuaali- ja ihmiskaupparikoksissa, eteenkin asianomistajan ollessa alle 18-vuotias.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

Esitys on kannatettava

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

Ei lausuttavaa

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Ei lausuttavaa

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Katso kohta b

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Käytettäessä esitutkinnassa tehtyä tallennetta todisteena, on tärkeää, että kuulustelutilaisuus on tallennettu kokonaisuudessaan. Osittaisten tallenteiden käyttö ei asianosaisten oikeusturvan eikä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta ole perusteltua. Oikeudenkäynnissä mahdollisesti esitettävien väitteiden tutkimiseksi kuulustelutilaisuuden tallentaminen kokonaisuudessaan on jo näytön arviointiin liittyvien seikkojen vuoksi välttämätöntä.

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

Ei lausuttavaa

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

Katso kohta 8 e

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

Ei lausuttavaa

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

Ei lausuttavaa

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

Ei lausuttavaa

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

Ei lausuttavaa

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

Ei lausuttavaa

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

Ei lausuttavaa

c) Perusteluvelvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa

Selvää on, että tuomioistuimen perusteluvelvollisuutta ei tule poistaa. Perusteluiden muoto julistetuissa ja lainvoimaiseksi jääneissä ratkaisussa voisi kuitenkin olla pelkkä äänitallenne julistamisesta. AIPAn tulee mahdollistaa tätä mahdollistava tekniikka/toiminto. Tosiasiassa on usein niin, että suullisesti julistetun ratkaisun suullisesti ilmoitetut perustelut ovat laajemmat ja seikkaperäisemmät kuin mitä tuomari kirjoittaa tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn ajan jälkeen kirjallisesti arkistoa varten.

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

Ei lausuttavaa

e) Preklusio rikosasioissa

Vaikka rikosasioissa ei sovelleta preklusiota, niin loppulausuntomenettelyssä on perusteltua antaa asianosaisille määräaika mahdollisia lisätutkintoja varten (vrt. Saksan malli). Määräajan jälkeen esitettävät pyynnöt tulee perustella ja perusteettomat pyynnöt pitää voida prosessinjohton keinoin tarvittaessa hylätä. Tällöin ns. oikeudenkäynnin viivästyttämiseksi tehdyt lisätutkintapyynnöt voitaisiin hylätä. Tällöin myös ns. tarpeettoman todistelun kiellon toteuttaminen tulee paremmin valvotuksi heti asian käsittelyn alusta lähtien. Oikeuden puheenjohtajan velvollisuus on valvoa sitä, että jutussa ei esitetä tarpeetonta todistelua ja mahdollisuus hylätä perusteettomat lisätutkintapyynnöt olisi yksi keino tehostaa asian käsittelyä.

f) Adheesioperiaate

Ei lausuttavaa

g) Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Ei lausuttavaa

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

Kaikessa uudessa sääntelyssä tulee ottaa huomioon piakkoin käyttöön otettavat henkilötodistelun videotallennukset tuomioistuimissa sekä rikosasioiden käsittelyn siirtyminen AIPAAan. Sääntelyn tulee tukea sitä, että syyttäjät erottelevat todisteet muusta oikeudenkäyntiaineistosta.

10. Muuta

Käräjäoikeus yhtyy mietinnön liitteenä olevassa tuomioistuinviraston lausunnossa esitettyihin näkemyksiin rikosprosessin laajemmasta kokonaisuudistuksen tarpeesta. Erityisesti tulee ennakkoluulottomasti löytää keinoja peruuntuneista pääkäsittelyistä aiheutuvaan tyhjäkäynnin ja resurssihukan poistamiseksi. Asioiden kiireelliseksi määrittäminen ei poista sitä tosiasiaa, että oikeudenhoidon ketju esitutkinnasta aina käräjäoikeuskäsittelyyn on aliresursoitu. Kiireelliseksi määrittäminen johtaa pahimmassa tapauksessa siihen, että muiden rikosasioiden käsittely viivästyy entisestään.

Esitetty asianomistajan salaamismahdollisuus myös rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa on perusteltu ja kannatettava. Rikosasian julkisuutta tulee käsitellä samojen sääntöjen mukaan riippumatta siitä, käsitelläänkö kyseistä rikosasiaa pakkokeinoasia-, hakemus- vai varsinaisen rikosasian diaarilla. Näin ollen saman selkeyttävän säännöksen tulee koskea asianomistajan henkilöllisyyden salaamista myös pakkokeinoasioissa. Pakkokeinoasioissa tänä päivänä ei ole mahdollisuutta salata asianomistajan henkilöllisyyttä.

Turtiainen Kari

Oulun käräjäoikeus - Tämän lausunnon valmistelusta ovat vastanneet kärjätuomari Heikki Juntunen ja kärjätuomari, osastonjohtaja Anneli Jaakola.